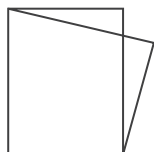

Mobilen er med alle vegne

– et praksisteoretisk bud på kulturbegrebet

Iben Jensen,
professor (mso),
Institut for Læring
og Filosofi, Aalborg
Universitet,
København

Mobiltelefonen er en af de ting, som har ændret flest praksisser inden for de sidste år. Derfor bruges mobiltelefonpraksis som det gennemgående eksempel her i artiklen, hvori der argumenteres for, at kultur kan forstås som rækker af forskellige praksisser. En praksis er fx at læse, at tale, at deltage i et møde eller at bruge mobiltelefon, hvor man både læser og taler. I praksisteori argumenterer man for, at praksisser er normative; der er normer for, hvordan praksisser skal udføres passende. Hvad der er passende afgøres i den enkelte situation, men altid knyttet til de måder praksisser tidligere har været udført. I globaliserede, medialiserede samfund givet et praksisteoretisk kulturbegreb mulighed for at udpege, hvordan mennesker som er vokset op i forskellige dele af verden, i forskellige etniske eller sociale grupper, udfører de samme praksisser (går til møder, køber ind, taler, læser, bruger mobiltelefon), men

kan have forskellige normer knyttet til praksisserne. Et praksisteoretisk kulturbegreb bliver hermed både en måde at forstå kultur, en metode til at indkredse og respektere forskelle og ligheder mellem praksisser og sidst, men ikke mindst giver det et godt udgangspunkt for interkulturel kommunikation.

Et forsikrings-selskab præsenterede for nylig en undersøgelse, der viste, at der går ca. 24 timer før en person melder sin pung forsvundet, mens der går mindre end én time, før mobiltelefonen bliver meldt stjålet. Mobiltelefonen er en af de teknologier, der på kortest tid har ændret sociale praksisser i arbejdsliv og i fritid (Campbell 2013). Mobiltelefonen er med os alle vegne – og findes alle vegne. Der tales, der handles, der sendes sms'er, og Facebook, Twitter, Instagram, Facetime, Whatsup bruges overalt; Grønland, Bhutan, Uganda, Vietnam, Polen, Ukraine og Jamaica. Ifølge den amerikanske

I denne artikel argumenteres der for, at man ved at anlægge et praksisteoretisk perspektiv på kultur **kan bidrage til en reflekteret brug af globale, nationale, etniske eller sociale kategorier i hverdagen.**

medieforsker Scott Campbell nåede den globale udbredelse af mobilabonnementer op på 87% af verdens befolkning i 2011, mens internetadgang kun var tilgængeligt for 1/3 af verdens befolkning. Hermed er mobil kommunikation blevet det hurtigst spredte nye medium nogensinde (Campbell 2013). Mobiltelefonen bruges med andre ord alle vegne i det globale samfund, ligesom en hel række andre praksisser også udføres på tværs af kulturer. Derfor er der brug for at udvikle kulturbegreber, der kan benyttes på tværs af nationale grænser. I denne artikel argumenteres der for, at man ved at anlægge et praksisteoretisk perspektiv på kultur kan bidrage til en reflekteret brug af globale, nationale, etniske eller sociale kategorier i hverdagen (Jensen 2006; 2013; 2014). At se på praksisser giver mulighed for at pege på fælles praksisser på tværs af nationale og sociale grænser, hvilket kan føre til en systematisk nedbrydning af stereotype forestillinger

om Vesten som gylden fortrop og 'resten' som nedslidt bagtrop. For eksempel har lande som Kenya og Tanzania i mange år været langt foran Danmark i brug af mobile banking. Et praksisteoretisk perspektiv giver også mulighed for at bryde med stereotype billeder af sociale kategorier som 'etniske minoriteter', 'ældre', 'yngre', 'socialt udsatte', 'højtuddannede'. Et fokus på mobil-praksis vil fx både vise samme praksisser på tværs af sociale kategorier, og at de mest avancerede brugere findes på tværs af alle kategorier. En praksisteoretisk begrebsliggørelse er dermed nyttig, fordi den giver et systematisk grundlag for at frisætte de enkelte aktører fra fastlåste sociale kategorier, hvilket jeg betragter som en forudsætning for at skabe identifikation mellem aktører fra forskellige sociale grupper.

Formålet med denne artikel er at diskutere analytiske og metodiske fordele og ulemper ved at anlægge et praksis-

steoretisk perspektiv på kulturbegrebet. Som eksempel på en praksis, der indgår i forskellige kulturer, benyttes som nævnt mobil-telefon-praksis. Artiklen indledes med en beskrivelse af, hvordan man gennem tiden har arbejdet med relationen mellem kultur og praksis i sociologi og antropologi. Herefter gør jeg rede for, hvad man forstår ved praksis, og hvilke grundlæggende antagelser praksisteori bygger på. Det gør jeg med henblik på at diskutere, hvilke begrebslige konsekvenser det har at se kultur fra et praksisteoretisk perspektiv. Dernæst skitseres en analyse af brug af mobiltelefon i forhold til læring for at vise, hvordan en praksis kan analyseres. Endelig rundes artiklen af med en diskussion af hvordan et praksisteoretisk kulturbegreb kan benyttes i forhold til forskellige professioner.

Kultur

Kultur er et begreb, som er vanskeligt at definere og arbejde med, fordi det både

Kulturs betydning er aldrig neutral, men må som andre begreber ses i en historisk/nutidig kontekst i forhold til magtpositioner i det omkringliggende samfund.

har en daglig og en faglig betydning. I mange år har man sagt, at hvis man mødte en forsker, der brugte kulturbegrebet, kunne det ikke være en antropolog. Mange antropologer forlod kulturbegrebet i 1980'erne. Ifølge den amerikanske antropolog Sherry Ortner skyldes flugten fra kulturbegrebet, at der i den klassiske antropologis brug af kulturbegrebet lå en iboende fare for at stigmatisere og stereotypificere. Når jeg trods egen og andres kritik af kulturbegrebet finder det værd at fastholde begrebet, skyldes det, at den hverdagslige betydning kan have vidtrækkende konsekvenser for de mennesker, der udpeges med særlige kulturelle træk. Kulturs betydning er aldrig neutral, men må som andre begreber ses i en historisk/nutidig kontekst i forhold til magtpositioner i det omkringliggende samfund. At se kultur som praksis er et forsøg på at tænke kulturbegrebet på en måde, som på den ene side trækker på de klassiske kulturbegreber (observation af forskellige praksisser) og på den anden side forsøger at gøre op med forestil-

lingen om, at alle i en kultur handler på samme måde.

Bauman – Culture as Praxis

Zygmunt Bauman skrev i 1973 en bog med titlen *Culture as Praxis*. I denne argumenterer han for, at kultur skal ses som et begreb med tre forskellige funktioner. Kultur har en funktion som begreb, hvor det skaber orden inden for kulturen og skaber forskelle/distinktion til andre, som står uden for kulturen. Kultur har en funktion som struktur, hvor kulturens funktion er at være en bagvedliggende struktur, som styrer medlemmet af kulturen i forudsigelige retninger. Kultur har en funktion som praxis, som systemer af mening, hvor praksis fungerer som udførelser af handlinger, der giver mening for aktøren (Bauman 1973).

Ortner – Praxis som centralt symbol

En anden, som eksplicit har skrevet om forholdet mellem kultur og praksis, er den førnævnte amerikanske antropolog

Sherry Ortner, som i 1984 skrev artiklen *Theory in Anthropology since the Sixties*, som i dag betragtes som en af tidens mest betydningsfulde artikler i feltet. Ortner argumenterer for, at antropologien i 1980'erne havde et fælles fokus på praksis.

”Jeg vil argumentere for, at der i den teoretiske forståelse er opstået et nyt centralt symbol, som man kan kalde praksis (eller 'handling' eller 'praxis'). Det er i sig selv hverken en teori eller en metode, men mere et symbol på det navn som forskellige teorier og metoder har udviklet” (Ortner 1984, s. 127, egen oversættelse).

Ifølge Ortner er det særligt den franske sociolog Pierre Bourdieu, som har haft indflydelse på den amerikanske antropologi, men hun nævner også både Anthony Giddens, Peter Berger og Thomas Luckmann som inspirationskilder til dette fokus på praksis. I artiklen forholder hun sig kritisk til de tidligere retninger inden-

for antropologien. Symbolsk antropologi (som Clifford Geertz repræsenterer) kritiseres for mangel på en systematisk sociologi, for at have en underudviklet forståelse for sammenhæng mellem kultur og politik, og for manglende nysgerrighed omkring produktion og vedligeholdelse af symbolske systemer (ibid., s. 128). Antropologisk økologi kritiseres for at være for optaget af forklaring (af fx relationen mellem klima og kultur) på bekostning af et aktørperspektiv. Strukturalismen kritiseres for at arbejde med abstrakte adskillelser mellem kultur og samfund. Praksisteori står herefter frem som det modsatte; som en tilgang med en systematisk sociologi, en passende forståelse for sammenhæng mellem kultur og politik samt interesse for, hvordan symbolske systemer produceres og vedligeholdelse. Ifølge Ortner har praksisteori en tilgang, som både rummer et struktur- og et aktørperspektiv samt en passende forståelse af sammenhæng mellem kultur og politik. Da hun i 2006 atter gør status over antropologien er hun mindre positiv overfor praksisteori og konstaterer, at hverken Giddens eller Bourdieu har et tilstrækkeligt udviklet begreb om kultur.

”Selvom der var visse kultur-agtige elementer i begges begrebsapparat (habitus er en slags kulturel formation og Giddens har et kapitel om ”Ideologi og bevidsthed”) er det tydeligt set udefra – i alt fald for denne antropolog, at praksisteori har brug for et meget mere udviklet begreb for kultur og for kulturs rolle i sociale processer” (Ortner 2006, s. 11, egen oversættelse).

Det er her, praksisteorien kommer ind i billedet som et bud på en praksisteoretisk forståelse af kultur. Sherry Ortner

forholder sig kun til den tidlige praksisteori, som hun ser repræsenteret af Bourdieu og Giddens, men i modsætning hertil tager en anden velanskreven antropolog, Ann Swidler, afsæt i Schatzkis forståelse af praksisteori.

Swidler – *praksisser er observerbare*
Swidler argumenterer i sin artikel *What anchors cultural practices?* for, at praksisteori løser nogle helt centrale udfordringer, man længe har kæmpet med i forhold til kulturbegrebet.

”Både diskurser og praksisser er konkrete og mulige at observere på en måde som mening, idealisme og værdier aldrig har været ... Hvis kultur kun er praksisser, så forsvinder den problematiske relation mellem kultur og handling. Kultur kan dermed ikke længere blive betragtet som ’noget’ inde i folks hoveder, som måske – måske ikke kan begrunde deres handlinger. I stedet er kulturelle praksisser handlinger, handlinger der er organiseret i forhold til en mere eller mindre synlig logik, som den analyserende blot kan beskrive” (Swidler 2001, s. 76, egen oversættelse).

Beskrivelsen af denne mere eller mindre synlige logik skal foregå gennem empiriske studier. Hermed kan man afdække, hvordan praksisser forankres, udfordrer eller reproducerer uskrevne regler i samfundet (ibid., s. 90). Swidler argumenterer altså for, at praksisteorien gør mening og værdier til konkrete observerbare størrelser, som kan undersøges i deres konkrete udførelse. Jeg er enig med Swidler i, at det er praksisteoriens force, at den tvinger analysanden til at spørge til det naturaliserede, til det ikke-bevidste og rutinerede. Set fra et praksisteoretisk perspektiv er det ikke nok, at bankens værdier beskrives

som en del af personalepolitikken, det må undersøges, hvordan de ansættes forventes at gøre disse værdier. Hvad gør en medarbejder konkret, når vedkommende er loyal? Hvilke praksisser forventer banken af sine medarbejdere, hvis der tales om punktlighed?

Jantzen – Et pragmatisk kulturbegreb
Den danske kommunikationsforsker Christian Jantzen argumenterer i tråd hermed for brugen af det pragmatiske kulturbegreb. Jantzen argumenterer for, at man i stedet for at se kultur som et abstrakt begreb, der kan overføres fra den ene generation til den anden, må se kultur som et erfaringsbegreb, hvor kultur er konkret og baseret på den enkeltes erfaringer (Jantzen, 2013).

Kultur og praksis har, som det fremgår, været diskuteret indenfor filosofi, sociologi og antropologi i mange år. Der synes at være enighed om, at praksis og kultur er dele af hinanden, og at aktørers erfaringer er af stor betydning for såvel oplevelse som udførelser af praksisser. I næste afsnit introduceres de grundantagelser indenfor praksisteori, som på mange måder også kan beskrives som en pragmatisk forståelse af kultur, som jeg efterfølgende vil diskutere kulturbegrebet i forhold til.

Praksisteori

Introduktioner til praksisteori indledes ofte med de to citater nedenfor. Det første citat er fra Andreas Reckwitz’ indflydelsesrige oversigtsartikel *Toward a Theory of Social Practices* fra 2002.

”En praksis ... er en rutineret handling, som består af forskellige elementer, der er gensidigt forbundet til hinanden i forskellige former; kropslige aktiviteter, mentale aktiviteter, ’ting’ og deres brug,

baggrundsviden i form af forståelse, 'know-how', følelser og viden der er motiverende. En praksis er en måde at lave mad, at forbruge, at arbejde, at undersøge, at tage sig af sig selv og andre etc." (Reckwitz 2002, s. 249-250, egen oversættelse).

Sættes praksissen at bruge en mobiltelefon ind i beskrivelsen, vil man sige, at de elementer, der er forbundne, er kropslige; mobiltelefonen holdes i hånden eller bag øret, ens bevidsthed aktiveres uanset, om den bruges til at tale i, skrive på, læse fra. Mobiltelefonen er selvsagt den centrale ting i denne praksis, og den indgår i en rutineret handling, som brugere har en forståelse af, hvad er. Endelig er der mange følelser knyttet til måden, telefonen bruges på, fx i form af regler for, hvad der er passende at sige og gøre med telefonen.

Det andet meget brugte citat fra praksisteorien er Theodore Schatzkis karakteristik af praksis, som lyder: "Som vist er praksisser organiserede forbindelser mellem handlinger. Det betyder, at det man gør og det man siger i udførelsen af disse forbindelser er knyttet til hinanden. Mere specifikt er det dét man gør og det man siger, der komponerer en given praksis. En praksis er forbundet gennem: 1) en praktisk forståelse, 2) regler, 3) en teleoaffektiv struktur og 4) en generel forståelse" (Schatzki 2002, s. 77, egen oversættelse).

En praksis kan beskrives som 'doings' og 'sayings', der holdes sammen af en 'praktisk forståelse', dvs. en viden/ fornemmelse af, hvorfor og hvordan man gennemfører praksissen, af 'regler', som er knyttet til praksissen, og af en 'teleoaffektiv struktur', som er en rettedhed mod udførelse af den pågæl-

dende praksis samt det følelsesmæssige engagement, det findes legitimt at udvise. Endelig holdes praksis sammen af en 'generel forståelse', som henviser til en form for verdenssyn eller omverdensforståelse.

Mobil-telefon-praksis

Hvis vi igen tager brug af mobiltelefon som eksempel, vil det sige, at en mobiltelefon-praksis holdes sammen af, hvad man gør (doings) og siger (sayings) omkring en mobiltelefon. Man har en praktisk forståelse af, hvad mobiltelefon-brug er: Man ved, hvordan man gør som mobil-bruger. Hvad mobilen kan bruges til, som fx tale, besked, internet-adgang, billedarkiv etc. Der eksisterer visse regler for brug af mobiltelefoner. Der er fx regler i skolen, for hvordan mobilene bruges, der er zoner i toget, hvor man ikke må tale i mobiltelefonen, og der er forbud mod 'selfies' på nogle museer og på turistattraktioner som klippeafsætser og vandfald, hvor udførelsen af en selfie-praksis kan være farlig. Der er desuden de uskrevne regler omkring mobil-brug, hvilket kaldes teleoaffektiv struktur. Disse handler om, hvilket følelsesmæssigt engagement det er legitimt at udtrykke for at nå sit mål. Hvornår må man bruge telefonen? Må den bruges til alt? Må man sende en sms og sige, man vil skilles? Må man lade være med at besvare en sms med et vigtigt budskab – har man pligt til at ringe tilbage, hvis man ser vedkommende har ringet? En generel forståelse omkring brug af mobiltelefon kan være, hvor gammel man skal være for at have en mobiltelefon.

Som nævnt er det meget ofte definitionerne ovenfor, der anvendes indenfor praksisteori. Blandt praksisteoretikere

delers man desuden en række fælles antagelser i klassiske filosofiske eller sociologiske diskussioner. Et udsnit af disse antagelser præsenteres nedenfor. Hensigten er at skabe et fundament for en senere diskussion af kultur set fra et praksisteoretisk perspektiv.

Grundlæggende antagelser i praksisteori

En grundlæggende antagelse i praksisteori er, at det er praksis, der skaber den sociale orden. Praksis er kernen i alle sociale relationer. Det er praksis – det vi gør i hverdagen – der vedligeholder og ændrer den sociale orden (Reckwitz 2002; Schatzki 1996; 2002). Den sociale orden ændres fx på mange måder med indførelse af mobil-praksisser. Mest åbenlyst er det, hvordan det har ændret mulighed for, at man kan komme i kontakt med hinanden på tværs af tid og rum (Campbell 2013). En anden grundantagelse i praksisteorien er, at kroppen har en helt central plads. For det første kan man aldrig udføre en praksis uden at bruge sin krop (Reckwitz 2002), og for det andet ønsker man i praksisteori at ophæve dualismer og derfor understrege, at krop og bevidsthed er uadskillelige og ikke kan forstås isoleret fra eller i modsætning til hinanden. Man bruger både krop og bevidsthed, når man taler i telefon.

"I praksisteori ses ting som nødvendige i mange praksisser – og lige så uundværlige som kropslige og mentale aktiviteter. At udføre en praksis betyder meget ofte at man skal bruge bestemte ting på bestemte måder" (Reckwitz 2002, s. 252, egen oversættelse).

Ting eller materialitet er således del af alle praksisser og er med til at forme

En grundlæggende antagelse i praksisteori er, at det er praksis, der skaber den sociale orden.

praksisser. Et lidt komisk eksempel på, hvordan mobiltelefoner i de sidste 10 har skabt en ny praksis, er i den synkrone bevægelse i et fly, hvor størstedelen af passagererne står krumbøjet under bagagehylden, mens de slår 'flytilstand' fra og tjekker nyt på telefonen.

Aktører i forhold til praksis?

Et af modernitetens kendetegn er, at det moderne menneske indgår i mange forskellige praksisser på mange forskellige arenaer i løbet af en dag (Halkier & Jensen 2008). I flerkulturelle samfund ses, hvordan aktører indgår i mange forskellige praksisser, som deles af mange forskellige sociale grupper. Nogle praksisser er udviklet og trænet i monoetniske grupper, fx pakistansk spisepraksis, mens andre praksisser, såsom brug af mobiltelefon, IT, læsning af akademiske tekster, er trænet i en flerkulturel praksis (majoritetspraksis). Ifølge Reckwitz ses aktører i praksisteori som: "aktører er krop/bevidsthed som er 'bærere' af og 'udførere' af sociale praksisser ... Som bærere af en praksis, er aktører hverken autonome eller umælende væsener der blindt følger normerne ... Fordi der er

forskellige sociale praksisser og enhver aktør udfører mange forskellige sociale praksisser, er individet det unikke mødested mellem praksisser og kropslige/mentale rutiner" (Reckwitz 2002, s. 256, egen oversættelse).

Aktøren er således bærer af praksisser. Individet skaber mening med de praksisser, det udfører i relation til lokale normer og indgår på denne måde altid i en potentiel forhandling i udførelsen af praksisser. Det er centralt i praksisteorien, at aktøren samtidig trænes og formes af, men også påvirker og ændrer praksisserne. En sidste grundantagelse, der her skal nævnes, er, at praksis er knyttet til det rutinerede, til normativitet og til forestillingen om, hvad der i enhver praksis betragtes som passende performance.

"En praksis er således en rutineret måde hvorpå kroppe flyttes, ting håndteres, subjekter behandles, ting beskrives og verden forstås" (Reckwitz 2002, s. 250, egen oversættelse).

Hvor Reckwitz tillægger det rutinerede en stor betydning, argumenterer

Joseph Rouse for, at praksis snarere skal forstås i forhold til normativitet. Rouse introducerer begrebet 'accountability', og argumenterer for, at praksisser ikke kun kan defineres ved, at de gentages og er rutinerede. Det særlige ved praksisser er, at de er normbærende.

"Det essentielle er, at praksisser fremviser en iboende moralsk forpligtelse, som konstituerer den moralske orden og således ikke kan indfanges som simple regler eller regulariteter" (Rouse, i Brinkmann 2007 s. 197, egen oversættelse).

I forhold til en forståelse af kulturbegrebet er diskussionen om normativitet og passende performance helt central, da normativitet er nært knyttet til magt. I enhver social gruppe vil nogle praksisser have vundet hegemoni på bekostning af andre, og det vil være de praksisser, der har vundet hegemoni, som oftest vil repræsentere kulturen. Dette fører til en stadig intern kamp i den sociale gruppe om ændring af normerne. Det er på baggrund af den ovenstående forståelse af praksisteori, at jeg diskuterer artiklens hovedspørgsmål.

Den største udfordring ved praksisteori er, at forskeren suverænt udvælger, afgrænser og fortolker praksisser.

Hvilke begrebslige konsekvenser har det at se kultur fra et praksisteoretisk perspektiv?

Reckwitz indleder sin artikel om praksisteori ved at opstille fire idealtyper for kulturteorier med henblik på at indkredse, hvor praksisteori adskiller sig fra andre kulturteorier. De fire idealtyper har han udviklet ved at undersøge, hvor det sociale placeres, og hvad der betragtes som den mindste analyseenhed. På baggrund heraf inddeler han kulturteorierne i fire grupper: Mentalisterne, der placerer det sociale i subjektets bevidsthed. Tekstualisterne, der placerer det sociale i tekster og tegn. Blandt de betydningsfulde tekstualister er Clifford Geertz, som analyserer betydningssystemer og tegn som tekster. Intersubjektivisterne, der ikke placerer det sociale i aktørernes bevidsthed, men i de fælles regler for interaktion (regler for sprog etc.). Habermas er fx repræsentant for intersubjektivisterne. Praksisteorien, som er den sidste idealtipe, adskiller sig fra andre kulturteorier ved at placere det sociale i praksis og ved at se den mindste analyseenhed som en praksis (Reckwitz 2002).

Reckwitz' adskillelse af praksisteori fra andre kulturteorier betyder to ting i forhold til kultur. For det første må det være sådan, at når den mindste analyseenhed er praksis, må kultur, der ses som praksis, kunne analyseres som rækker eller serier af sådanne praksisser. For det andet peger Reckwitz på, at forskellen mellem praksisteori og symbolsk antropologi, repræsenteret af Geertz, ligger i, at Geertz placerer det sociale i fælles (offentlige) symboler. Dette står i modsætning til praksisteorien, som placerer det sociale i praksis.

I de næste afsnit diskuteres, hvilke begrebslige konsekvenser hver af de enkelte grundantagelser i praksisteori har for kulturbegrebet.

Hvad betyder det, at det sociale skabes i praksis?

Den første antagelse, at det sociale skabes i praksis, er den mest radikale i forhold til kulturbegrebet, for hvis praksis skaber det sociale, må man, uanset hvilket paradigme man tilslutter sig, være enige om, at mennesker handler,

og at kulturbegrebet søger at beskrive, hvordan disse handlinger er organiseret. Derfor må den begrebslige konsekvens af at se kulturbegrebet fra et praksisteoretisk perspektiv være, at kultur kan beskrives som rækker, serier eller konfigurationer af praksisser. At kultur kan ses som praksis, har desuden umiddelbart den metodiske konsekvens, at man kan karakterisere og analysere praksisser ud fra Reckwitz' og Schatzki's forståelser af praksis. At se kultur fra et praksisteoretisk perspektiv fører på den vis en ny analysemetode med sig. Reckwitz' beskrivelse af praksis betoner de mange sammenhængende og ligestillede elementer og tegner dermed et billede af praksis, som har mange fællestræk med beskrivelser af kultur. Schatzki ser praksis som doings and sayings holdt sammen af praktisk forståelse, regler, teleoaffektiv struktur og 'generel forståelse'. Kultur kan ses som disse praksisser, uanset om de er udviklet og lært inden for samme sociale grupper, eller det er praksisser, som er udviklet og lært i forskellige sociale grupper, hvor man fx har vidt forskellige

Mobilen er med alle vegne – et praksisteoretisk bud på kulturbegrebet

'generelle forståelser'. Ifølge Schatzkis definition af praksisser er det muligt at adskille praksisser fra hinanden, selvom de indgår i mange indbyrdes relationer og er sammensat på mange forskellige måder. Set fra et praksisteoretisk perspektiv må kultur derfor kunne ses som forbundne praksisser, men alligevel mulige at adskille fra hinanden.

Hvad betyder praksisteoriens forståelse af krop/bevidsthed?

I forhold til interkulturel kommunikation, som er mit fagområde, er praksisteoriens opfattelse af krop/bevidsthed helt central, fordi aktører på tværs af sociale kategorier vil være trænet gennem forskellige praksisser. Aktører kan have forskellige naturaliserede rutiner, fx omkring hvilken afstand mellem kroppe, der anses for passende. Mange af denne type praksisser, som man i den klassiske antropologi og funktionalistiske interkulturelle kommunikation tidligere havde øje for, har man i den kritiske interkulturelle kommunikationsforskning ikke fokus på. Her kommer praksisteorien ind med et nyt bud på, hvordan vi både kan begribe, at personer trænet i forskellige praksisser kan handle meget forskelligt (fx måden man finder det passende at spise) og samtidig kan udføre andre praksisser (fx i brugen af Windows computerprogrammer) på samme måde som brugere i resten af verden.

Hvad betyder materialitet i forhold til kultur?

Materialitet har altid spillet en stor rolle i antropologien. En af de retninger, Ortner kritiserer, er antropologisk økologi, hvor man lagde stor vægt på de fysiske omgivelser. Ortner kritiserede antropologisk økologi for at se materialiteten (naturen) som determinerende for praksis.

Praksisteorien genoptager således en klassisk del af kulturbegrebet, men på en måde hvor materialitet ses som ligeværdig med andre elementer af praksissen. I antropologisk økologi beskrev man, hvordan menneskers praksisser blev determineret af naturen, hvorimod man i praksisteori ser på samspillet mellem natur (materialitet) og aktør.

Hvad betyder aktører og skiftende praksisser i forhold til kultur?

Hvis kultur ses fra et praksisteoretisk perspektiv, hvilket vil sige, at kultur ses som konfigurationer af praksisser, er det muligt at begrebsliggøre, at aktører udfører mange forskellige praksisser i hverdagen, og at disse praksisser altid er relaterede til lokale (situationelle) normer omkring den specifikke praksis. Hermed kan vi begrebsliggøre, at nogle praksisser foregår i fælleskab ud fra normer om fx spirituelle fællesskaber, mens andre praksisfællesskaber (og lokale normer) er knyttet til arbejdsliv eller knyttet til fællesskab på fx Instagram. Ved at fokusere på at aktører indgår i skiftende praksisser, bliver det muligt at sandsynliggøre, at aktører indgår i mange fællesskaber og mange praksisfællesskaber i hverdagen. Dermed kan man mindske forestillingen om, at bestemte etniske grupper udfører særlige (ens) praksisser.

Hvad betyder normativitet i forhold til kultur?

Kultur har altid været associeret med fælles normer og værdier. I praksisteori har normativitet en fremtrædende rolle. Hvis kultur ses som konfigurationer af praksisser, vil man i modsætning til et traditionelt kulturbegreb, hvor man ser på normativitet for flertallet af kulturens medlemmer, fra et praksisteoretisk perspektiv i stedet undersøge normati-

viteten omkring de specifikke praksisser. Heraf følger, at man fastholder, at der til praksisser er knyttet normer og værdier, men at disse praksisser (principielt) er frigjort fra nationalkulturer eller flertallet i etniske grupper. Når jeg i parentes bemærker, at der er tale om en principiel frigjorthed, er det for at understrege, at praksis ofte optræder i 'bundter' ("bundles of practices"), hvilket vil sige, at man ofte vil se, at medlemmer af samme sociale gruppe deler en lang række praksisser. Dette ændrer ikke ved, at alle har frihed til at dele praksisser med alle. Et praksisteoretisk perspektiv giver mulighed for at indkredse, hvordan aktører indgår i andre praksisfællesskaber, hvor andre normer gælder, eller hvor anden materialitet har forrang.

Hvordan ses magt i forhold til kultur fra et praksisteoretisk perspektiv?

Ses kultur som konfigurationer af praksisser, må man på den ene side sige, at praksisser hele tiden er til forhandling, når de udføres, og på den anden side er der i alle samfund nogle praksisser, der har vundet hegemoni over andre. Magt ligger i forlængelse af normativitet, og er de måder, normer skiftevis anerkender og afviser udførelser af forskellige praksisser. Efter således at have diskuteret hvilket begrebslige konsekvenser det har at se kultur fra et praksisteoretisk perspektiv, vil jeg i det følgende afsnit skitsere, hvordan en praksisteoretisk kulturanalyse kunne se ud.

Hvordan kan praksisteori bruges analytisk i en kulturanalyse?

Denne fiktive analyse kunne fx handle om at finde ud af, hvordan man som professionel (pædagog, lærer, socialrådgiver, kommunikationsmedarbejder eller sygeplejerske) kan udnytte mobil-

telefonen/sociale medier til at komme i kontakt med udvalgte sociale grupper.

Problemstilling: Vi ved, at mobiltelefoner/sociale medier bruges af alle sociale grupper i Danmark, og at de i stigende grad benyttes i kontakten mellem professionelle og brugere. Vi mangler viden om, hvordan mobiltelefonen anvendes i daglig praksis, for nærmere at kunne indkredse, hvordan mobiltelefon fx kan inddrages i skole-hjemsamarbejde, sygepleje, pædagogisk eller socialt arbejde.

Problemformulering: Formålet er at undersøge, hvordan en udvalgt social gruppe benytter mobiltelefonen i hverdagen med henblik på at afdække potentialer for nye samarbejdsflader mellem professionel og bruger.

Forskning på området: Undersøg hvad der er af international forskning på området. Søg fx i: Journal of Mobile Communication, Journal of Learning and Mobile phones. Undersøg hvad der er dansk forskning i Mediekultur, Dansk sociologi etc.

Teoretisk ramme: Praksisteori (se ovenfor i artiklen)

Metode (analyseramme): Praksisteorien bliver her også en metode for, hvordan man producerer sine data. Det første led i en empirisk praksisteoretisk analyse er at afgrænse, hvad det er for en praksis, man ønsker at undersøge. Mobiltelefoner kan bruges på mange forskellige måder, derfor er det relevant først at afdække, om der er en særlig brug af mobiltelefonen, der skal være i fokus, eller om man er interesseret i et bredere billede. På baggrund heraf må man også udvælge, hvilke situationer det vil være relevant at observere eller stille spørgsmål til, samt hvilke personer det vil være relevant at observere eller spørge.

På baggrund af de grundlæggende antagelser i praksisteori, baseret på

Reckwitz' og Schatzkis indkredsninger af praksis, vil man herefter kunne stille følgende spørgsmål i en undersøgelse om læring og mobilbrug:

Praktisk forståelse: Hvordan udfører aktøren praksissen? Hvordan bruges en mobiltelefon? Hvad skal man bruge den til? Tale? Besked? Internet? Billedarkiv? Læring?

Regler: Hvilke eksplicite regler følger aktøren i sin brug af mobiltelefonen?

Teleoaffektiv struktur: Hvilke uformelle regler følges? Hvilket følelsesmæssigt engagement er det legitimt at udtrykke for at nå sit mål? Hvornår må man bruge telefonen? Må den bruges til alt?

Generel forståelse: Hvordan giver det mening at sidde ved siden af en ven, mens man kommunikerer med en ven, der ikke er der?

Krop/bevidsthed: Hvordan holder man mobilen? Bruger man mobilen til at sende billeder af egen eller andres kroppe? Hvilket kropsudtryk benytter man, når man taler?

Materialitet: Hvordan ser mobilen ud? Mærket, coveret?

Analyse: Formålet med analysen er at fremvise nogle mønstre i de data, man har produceret. I en praksisteoretisk kulturanalyse vil man fx kunne udvikle fire idealtyper af praksisser med henblik på læring indenfor specifikke praksisser. En idealtipe er en tankekonstruktion, hvor de træk ved et fænomen, som samfundsforskeren finder særligt betydningsfulde, trækkes frem. Der er altså ikke tale om empiriske fund, men om forskerens bud på, hvilke forskelle der synes at være i data. I en praksisteoretisk analyse er det meget vigtigt, at man ikke bygger på enkelte individer, men at man indkredser de praksisser, der udføres. Man skal ikke skrive; 'Der var fire personer som næsten

aldrig brugte deres mobiltelefoner', men derimod, 'En ny praksis er at tjekke sin mobiltelefon en enkelt gang om dagen'.

I det følgende gives eksempler på, hvordan man kunne udvikle tre idealtyper ud fra sit datamateriale.

- En idealtipe kunne være en praksis, hvor mobiltelefonen bruges dagligt, der tjekkes ind på den mere end fire gange om dagen, og den bruges oftest i pauser. Praksis er knyttet til fornøjelse og sociale relationer og ikke forbundet med læring.
- En anden idealtipe kunne være en praksis, hvor man bruger mobilen til læring i fritidssfæren; man lærer fx at lægge make up, finder nye yogaøvelser etc.
- En tredje idealtipe kunne være praksisser, hvor man bruger mobilen til mere formaliseret læring, enten ved brug af sprog-apps, hvor man lærer japansk, eller som deltager i et undervisningsforløb (MOOCs).

Konklusion: Besvarelse af problemformulering.

Ideen med denne lille analyseskitse er et forsøg på at vise, hvordan man i praksis kan foretage en praksisteoretisk analyse.

Udfordringer ved et praksisteoretisk kulturbegreb

Den største udfordring ved praksisteori er, at forskeren suverænt udvælger, afgrænser og fortolker praksisser. Dette adskiller sig reelt ikke fra mange andre teorier og analytiske tilgange, men kan virke overvældende, indtil afgrænsningerne er på plads.

En anden udfordring er, at praksisteori kan føre til deskriptive undersøgelser,

hvor forskeren kun udpeger eksisterende praksisser, men ikke i tilstrækkelig grad foretager en analyse af data, som giver ny viden. Beslægtet hermed er det en tredje udfordring, at metoderefleksioner i praksisteori er underteoretiserede. Der mangler endnu en systematisk redegørelse for metode ift. praksisteori. Sidst men ikke mindst kan praksisteori kritiseres for ikke at synliggøre magtperspektivet. I min fremlægning af praksisteori betoner jeg Rouses forståelse af magt og normativitet, hvorved magtaspektet er tænkt med i min brug, men meget ofte forsvinder magtaspektet.

Fordele ved et praksisteoretisk kulturbegreb

I praksisteori argumenterer man som nævnt for, at praksis skaber det sociale. Heraf følger, at man i en praksisteoretisk kulturanalyse undersøger, hvad der er passende performance i forskellige sociale kontekster. Hvordan gør man passende borger, elev, politibetjent? Hvilke praksisser udfører man for at gøre god bror eller søster, studerende? Disse spørgsmål kan undersøges og besvares empirisk, fordi de foregår som handlinger, hvor relationerne hele tiden forhandles og genforhandles, hvorved nogle praksisser afvises som upassende performance.

En kulturforståelse, hvor kultur ses som praksis, kan være med til at nedbryde sociale kategorier, fordi man kan undersøge, hvordan praksis foregår på tværs af stereotyper. Ved at fokusere på den enkelte praksis, fx mobiltelefonbrug, kan man måske vise, at etniske minoritetskvinder eller overvægtige unge mænd er 'first movers' på nogle af it-produkterne. Det er særligt for praksisteori, at det analytiske blik flyttes fra kategorien 'køn'

eller 'etnicitet' til den praksis (og den måde praksis udføres). Hermed giver en praksisteoretisk tilgang et redskab til at se, hvordan praksis foregår, og hvordan praksis ændrer sig i forhold til sociale kategorier som etnicitet, køn og klasse.

Hvordan bruges et praksisteoretisk kulturbegreb i forhold til professioner?

Jeg vil mene, at et praksisteoretisk kulturbegreb med fordel kan benyttes i de fleste professionelle samtaler, fordi begrebet giver redskaber til at reflektere over hverdagshandlinger, som er rutinerede.

Fra et praksisteoretisk perspektiv vil man sige, at professioner består af praksisser udført på genkendelige måder, som er med til at skabe og vedligeholde de selv samme praksisser. At undervise en klasse er fx gennemførelse af praksisser, som alle er baseret på forståelser af praksis og udføres som forskellige doings and sayings. I undervisning er der formelle regler (læreplaner), der skal følges og uskrevne regler for, hvilke følelser det er legitimt for en lærer at benytte i sit ønske om at skabe læring i klassen, Som lærer kan man ved at anlægge et praksisteoretisk blik på sine egne, elevernes og forældrenes praksisser blive bevidst om forskellige forestillinger om, hvordan en praksis skal udføres. Helt konkret kan man spørge såvel forældre som elever til, hvilke forventninger de har til fx skolehjem-samtaler eller undervisningsform og spørge konkret til, hvilke erfaringer de selv har med denne praksis.

Som socialrådgiver kan man ekspliciterer overfor en borger, der er flygtning, hvordan man forventer, at et kommende møde om en virksomhedspraktik (en mødepraksis) vil forløbe. Man kan

fortælle, hvorfor mødet afholdes, hvilke skrevne og uskrevne regler der følges, og hvor vigtigt det fx er, at borgeren udviser interesse for den tilbudte virksomhedspraktik. Samtidig kan man spørge borgeren til praksis om jobsøgning i hjemlandet, dels for bedre at kunne forklare forskelle til en dansk kontekst og dels for at kunne fortælle virksomheden om en sådan forskel. I samtaler med flygtninge bliver en sådan forberedelse vanskeliggjort af sprog; derfor anbefales det, at man om muligt benytter tolk, så begge parter får mulighed for at udtrykke sig nuanceret og præcist.

At se kultur som praksis er mit bud på, hvordan man i globaliserede samfund kan arbejde begrebsligt og metodisk på at udpege de rutinerede handlinger i vores hverdagsliv. Hvis vi er bevidste om, hvordan vi udfører praksisser i hverdagen, er det nemmere at møde mennesker fra andre sociale eller etniske grupper som personer, der har gode grunde til at handle, som de gør. Praksisteorien tilbyder os et forstørrelsesglas, hvormed vi kan se på, hvad vi selv gør – så vi bedre kan forklare det til andre – og hvor vi kan se, hvad andre gør. Praksisteorien giver os hermed også redskaber til at se på forandringer over tid. Tænk bare på mobiltelefonen; hvor mange gange har du tjekket den i dag? Og hvordan vil det ændre sig i fremtiden? ♦

REFERENCER

- Bauman, Z. (1973/1999). *Culture as Praxis*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Brinkmann, S. (2007). Culture as practices. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 27-28(2-1), 192-212.
- Campbell, S. (2013). Mobile media and communication: A new field, or just a new journal? In *Mobile Media & Communication*, 1(1) 8-13.
- Halkier, B., & Jensen, I. (2008). Det sociale som performativitet. *Dansk Sociologi*, 19 (3), 49-68.
- Jantzen, C. (2013). Det pragmatiske kulturbegreb in Gjallerhorn. Vol. 17, p. 40-49.
- Jensen, I. (2006). The Aspect of Power in Intercultural Communication Practice. I Ø. Dahl, I. Jensen & P. Nynäs (eds.), *Bridges of Understanding* (s. 85-100). Oslo: Unipub.
- Jensen, I. (2013). *Grundbog i kulturforståelse 2. udgave*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, I. (2014). Når sproget bliver en kamplads: forandringer af sprogpraksis på vej fra national til global arbejdsplads. I A. Bilfeldt, I. Jensen & J. Andersen (red.), *Rettigheder, Empowerment og Læring* (s. 184-207). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Ortner, S. (1984). Theory in Anthropology since the Sixties. *Comparative Studies in Society and History*, (26), 126-166.
- Ortner, S. (2006). *Anthropology and Social Theory: Culture, power and the acting subject*. Durham: Duke University Press.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices. A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5(2), 243-263.
- Schatzki, T. (1996). *Social Practices. A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schatzki, T. (2002). *The Site of the Social: a philosophical account of the constitution of social life and change*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Swidler, A. (2001). What Anchors Cultural Practices. I T. Schatzki, K. Knorr-Cetina, & E. von Savigny (eds.), *The Practice Turn in Contemporary Theory*. London: Routledge.